

והיא הלכה לה ברחבות עדיה וכבודה וקופה. הוא עמד והביט אחריה כמה רגעים ויאהבנה בלבו.

עוד כשעה או יותר התהלך בחוץ עבר את משוכת האגם וקצץ נצרי ערבה אחדים לנסיון. אחר נכנס אל גן-הירקות וחתך באולר עלה גדול של דלעת. קטם את מוטות העלה והשאיר בידו רק את הקנוקנת החלולה. אך נזהר נזהר לבלי נקוב נקב בראשה. אחר בקע באולר את הראש. נתן את הקנוקנת לתוך פיו והיה נופח בה. וזו משמיעה קול צרצור צרוד. לאחר שנתמעך כלי-נגינה זה תלש גבעול-עשב דק. הניחו בין שני אגודליו והיה מצפצף בו כל מיני קולות. ובפרט עלה לו לקרוא בו כתרנגול. כצעיר וכוף. הכל לפי הריחות שבין האגודלים. הקולות האלה משכו כמה ילדים. וביניהם גם את אחיותיו ובנות השכן. שעמדו מעבר לגדר והביטו בקנאה. אף בקשו ממנו לתת להן את ה"צמצמה" שבידו. אך הוא גם לא זכה אותן במענה. פתאום זכר את אשר בקשה ממנו סבתא. זרק הכל לבין הירקות ויצא מן הגן ופנה לו במתינות לעלות אל דירת הזקנים לראות מה שלום החולה.

בחצר עמד חולץ-המגופות החדש ודפק במכונתו מבית-המבשל עלתה ההמולה הרגילה. הָרָר ליבר פסע באלכסון השטח להגיע אל בית-הלתת. ומשראה את שלום רמו לו באצבע לעמוד ושאלו עוד מרחוק: «ובכן שכר...?» אך הפעם לא שעה אליו הנער והלך הלאה כלפי הדירה. בשער דיר-העצים הפתוח לרוחה עמד ישראל-אליה ואים על מישוה בפנים בצרור המפתחות. שלום עבר וזעם עליו. עלה במדרגות ונכנס לתוך הפרוזדור הארוך. נכנס ועבר את חדר-האכילה הגדול. פתח בזהירות את דלת חדר-המטות. דממה גדולה ואויר מזור עמדו בחדרים האלה. מבלי משים התחיל מהלך על בהונות רגליו. וכן הגיע עד דלת חדרו המיוחד של רב נפתלי-צבי. בהסוס מרובה לחץ על כף-המנעול ועוד ביתר הסוס דחף את הדלת משהו ותקע את ראשו פנימה. רוח כבד. חם ומתקתק עטף את פניו. הוא לטש את עיניו וראה את גופו של רב נפתלי-צבי שוכב על הספה שכיבה לא-רגילה. מראה זה כאילו דחף את ידו מאחור והדלת נפתחה יותר והנער בא החדרה. בפנים מובלטים ובעינים מבוהלות הסתכל בגופו של השוכב. רגליו הצבות מאד והתופחות מעל לשפת האנפילאוח היו מונחות מתוחות וכפותיהן זקופות ומחוברות זו לזו. זרוע אחת היתה תלויה ויורדת מדופן הספה. עד לרצפה הגיעה. וידה צהובה מאד ואצבעותיה ממושקות ונפוחות. כשרידי גרות של שעה במוצאי יום-כפור. כמעט עומדות היו על הרצפה. אך יותר מכל היו מבעיתים הפנים. הראש היה צנח הצדה. העינים מִישירות להביט. הפה פצור והשערות קורו כל-כך על קלף הפנים. שנראו רק כלכלוך קל. על החלם התהלכו זבובים שקטים. אך על הפנים לא נח אף זבוב אחד. הם היו חלקים ומבהיקים בצוהב ובויעה קרה להבהיל.

«הוא מת!» פלח רעיון איום את מחו הנלהב של הנער. הוא פסע לאט-לאט אחורנית. ולא הריגיש כי גם פיו הוא פצור. הדלת. שהיתה פתוחה רק מעט. נהדפה בגבו ונסגרה. המגור נשפך בכל אבריו. אך להפוך את פניו לא יכול. שטש את ידו לאחוריו. משש בה רגע עד שעלתה לו לתפוס בשולי הדלת ולפתחה מאחור. וכן עבר אחורנית את המפתח. סגר את הדלת. עמד רגע בחדר-המטות. אחר נפנה פתאום ובאימה גדולה נמלט מתוכו אל חדר-האכילה. משם התפרץ אל הפרוזדור ומן הפרוזדור החוצה. קפץ מעל המדרגות ורך כנרדף עד שעמד באמצע החצר.

מות רב נפתלי-צבי

מאת אשר ברש

אותו אביב היה מרובה בגשמים וכסערות נעימות. בכל שבוע היתה השמש זורחת יומים או שלשה. ובשאר הימים היו עננים כבדים תלויים בשמים החמים וברקים מצליפים עליהם ורעמים נוהמים מתוכם והאגם היה מלא על גדותיו והשכירים רצים בחצר יחפים. אך עטופים בשקים מקופלים על ראשיהם. שלוליות היו זורמות בכל רחבי החצר והירקות בערוגות היו גדלי טרפים. ירוקים ורעננים ומכסים את עין האדמה השחורה. ערמות החביות היו מוטלות כבדות כצבות מן הגשם והאד מתוך בית-המבשל היה פורץ בכח לתוך ערפל הגשם ונבלע בתוכו. אך בהפלא הגשם היתה מופיעה שמש טהורה על פני שמים כחולים כחול עמוק וצח ועל הארץ היו מתישבים מהרה השבילים הדרוכים והיה נעים להתהלך בחוץ על-פני השבילים הרכים האלה ולנשום את האויר המבושם ולהזין את העין בריסטים המתנוצצים על כל ירק ועץ ולהאזין למקהלת הצפרים. שהיו מנתרות ומשוררות במין צהלה ושקרות. כאילו יצאו זה עתה מגן-עדן. היה אביב שאין לו סוף.

קרבו ימי חג השבועות. ילדי העיירה כבר היו מתהלכים יחידים וקבוצות. ברחובות הצדדיים ומסתכלים בנופי האילנות ובוחנים איזה מהם יפים ליטול מהם «ירק לשבועות». הערמונים היו פורחים פריחה שופעת ורעננה בתוך עֵבֵי העלים הכבדים. אף השטה עוד עמדה בבלבובה מפני הקרירות והלחות שבאויר. וכן גם האודרכת הסגולה והלבנה. כל בית-המבשל היה כנתון בתוך שלל ירק ופרחים.

בימי זוהר החמה היו חלונות דירתה של ברכהלי פתוחים לרוחה והיא מגרשת מתוכם באלונטית את הנובובים שחדרו שמה בימי הגשם. הנער שלום היה מתהלך בחצר ובסביבותיה. ענף שטה בידו והוא מתבונן לכל צד וסופג כל מראה. גם עם הנערים בני העיירה עמד פעם ופעמים ושוחח עמהם על ירק לחג. והשיא להם עצות טובות והבטיחם להיות להם לעזר בכואם לקטוף בסביבות בית-המבשל. אף אמר שיהקין להם מקל ארוך וסדק ממושק בראשו לשבר את הענפים הדקים ולהורידם כן מבלי צורך לטפס על העצים. נודע לו שיש ביניהם שלשה נערים שעשו אגודה אחת לקשט את בית-הכנסת ההוסיאטיני. ובעוד יום-יומים הם מתחילים בעבודה. לאגודה זו הבטיח שלום גל של ענפים ופרחים מן החצר עצמה וגם כמה ערבות מעל גדות האגם.

היה בוקר נאה. התאומות היו שוכב בבית שני יונָה (שלום) לא היה בא שמה עוד. מיום שקרא ב"שבט יהודה" ובייזוסיון וידע מה עשו הגויים לישראל. היה שונא אותם. ובפרט את הפריצים. והיה מוקיר רגליו מהם. וגם על אחיותיו היתה בלבו טינה. שהן מתרועעות עמהם בחבה. ובהתהלך כן הנער שלום בחוץ. ראה והנה זקנתו יוצאת מן החצר לבושה מלבושי-מועד. הוא הלך לקראתה והציץ בפניה. שתרגיש בו ותאמר לו אנה היא הולכת. ובאמת פנתה אליו ואמרה:

— שלומקי יקירי. הולכת אני אל הרבנית. שתינו יוצאות היום לאסוף כסף ל"הכנסת-כלה". אפשר שלא אחזור אלא לעת ערב. תשיגה נאי. בני. מזמן לזמן על סבא. הרי ידעת. שאינו יכול לעשות לעצמו דבר. אם יבקש מה — ונתח לו.

אחד נשא תחת בית־שחיו את חבילת התכריכים. שניהם עלו בקומה כפופה, פאותיהם וזקניהם רטובים קצת מרחיצה. אל דירת מרת אברדם. דיר העצים היה פתוח. ובתוכו היה הנגד היהודי מן העיירה קנפר ודוסק להתקין את הארון. עלה בדעתו של הנער. שנטל עליו לראות בפרטי היטהרה. ואף כי מראה המת עוד מלאהו וועה. היתה החלטה גמורה בלבו להתגנב לחדר־המטות ולראות משם מה יִעָשֶׂה במת.

מעט מעט התחילו מתאספים בחצר מבני העיירה שבאו לחלוק לנפטר את הכבוד האחרון. עד מהרה היו לכמה מנינים אנשים. נשים וטף.

הנער שלום שכב תחת המטה והתבונן בעד הפתח במעשה המטהרים. הגדול שבהם אמר מתוך ספר קטן ורק תפילה ארוכה על המת. אחר הביאו מים חמים בכד גדול. פשטו את המת. שהיה מאובן ושעיר וצהוב כולי. הניחוהו על קרש רחב מונח על שני כסאות והרחיצו את גופו במתון ונוהרו שלא להפכו על פניו. אלא הטוהו על צדו האחד ואחר על צדו השני. שפשו היטב. נקו בין אצבעות ידיו ורגליו ובתוך אוניו ונטלו צפרני ידיו ורגליו. אחר העמידו את המת על משטח קש ושפכו על ראשו עד שהמים ירדו בשפע על הרצפה. אחר לקחו ביצה שברוה לתוך קערה ויצקו לתוכה מעט יין וטרפו יחד ורחצו ראשו. חפפו שערותיו וסרקוהו במסרק. בשעת מעשה זה נעו לחייו כארנקים ריקים. אחר הלבישוהו בעמידה את התכריכים. מכנסים וחגור בעניבה בלי קשירה וחלוק. וקיטל ומצנפת ועטפוהו ב"סובב" והלבישוהו את הטלית הנאה והטילו פסול באחת הציציות. אחר השכיבוהו נגד הפתח לא במקום שטהרוהו המתעסקים בטהרה רחצו את ידיהם במים ומלח והתלוצצו ביניהם. הכניסו את הארון. הרימו את המת מעל הקרקע והכניסוהו לתוך הארון וכסוהו בכד שחור. ואז התחילה תנועה רבה בבית. שלום התחמק ויצא מתחת המטה ונדחק החוצה. לבו היה פועם כאומר להתפקע וראשו סובב עליו כגלגל.

בשעה עשר הוצא הארון מן הבית והורד מן המדרגות. הקהל שעמד צפוף ליד המדרגות פנה מקום לנושאי־הארון. השמש רץ בין הקהל המתנועע וצלצל בקופסה ואָנָפָה בקול עלוב: צדקה תציל ממות! נושאי הארון היו כנחפזים והיו רצים עם הארון שעל כתפם. והקהל מימנם ומשמאלם ואחריהם כולם בפנים עצובים ועיניהם מבריקות. הזקנה הלכה מאחרי הארון מובלה בידי נשים כבודות אחדות והיא בוכה לתוך מטפתה. אך אינה משמיעה קול יללה. ברכהלי הלכה אף היא על יד בעלה בפנים מאובנות. רק סוסילי יבבה בנגון ובקול חדי. גם פרייל המבשלת הרעישה עולמות בקולותיה. אחריהם הלכו התאומות ובכו אף הן בחשאי. אחריהן הלך שלום ורק נשך את שפתיו ועיניו הביטו גבוכות. כשהגיעו אל השער. נפנתה מרת אברדם ובקשה מאת בתה שתחזור הביתה. אין זה לפי כוחותיה. היא עם הירצל ילכו. כמוכן. עד בית־העלמין. יחד עם ברכה נשאר גם הילדים. הם עמדו בשער ולוו בעיניהם את הלוייה המתרחקת בחפזון. הקהל העלה אבק רב ברגליו. הנחשלים רצו בלא כח ונכשלו בחתחתי הדרך. אחר נפנו ברכה וילדיה ותזרו לתוך החצר בפסיעות קטנות ובהרגשה. כאילו שודדו והוצגו ריקים.

(פרק מן הספר "תמונות מבית מבשל השכר" החולך ונדפס בהוצאת "מצפה").

בקש לצעוק. אך קולו ניטל ממנו. הביט כה וכה ולא ידע מה יעשה. הלב הלם בו כמכונה והרעיד את כל גופו.

עודנו עומד ומביט תוהה ונבוך עד נבכי נשמתו. והנה מרת אברדם ממהרת לבוא משער החצר. מלבושיה פתוחים. פניה משולהבים. עיניה נפחדות ויריה מתנענעות כשלוחות לתפוס משהו. בראותה את שלום באמצע החצר. עמידתו ומראה פניו. פרצה מפיה צעקה של חרדה:

— אויה לי. מה בבית?

הנער לא השיב הברה. רק הקט הביט בה בעינים קמות ומצופות דוק של דמע. או אחזה האשה הזקנה בשתי לחייה. צבטתן בכח. אחר ספחה בשתי כפיה על קדקדה. שהסודר צנה מעליו על כתפיה. אחר פרשה את שתי זרועותיה באויר ככנפים לעוף. ובמהירות גדולה רצה אל דירתה. כעבור רגע התפרצה משם פרייל המבשלת בקול־יללה מחריד. כעין שִׁכָּר נטל בתנועת בית־המבשל כולי. ראשה של ברכה נתקע בחלון דירתה החוצה ונעלם שוב והחלון נשאר פתאום ריק ומבהיל. מתוך בית־המבשל עלה הָרָר ליבר גלור־ראש ובלוריתו מבודרה. אחריו רץ ישראל־אליה וקפסנו פתוח. אחריו ונקא המסיק והוא מחזיק את מצנפתו בידו. יללת המבשלת מלאה את כל חלל האויר והחרישה את שאון בית־המבשל. שתי הריבות העובדות בגן תחבו את אפיהן באדמה התהוחה. נשענו עליהם בזרועותיהן החשופות והביטו תמוהות ומפיקות כאחת.

בבת אחת ידוע היה לכל: הארון הזקן שבק חיים. מות הזקן היה בשביל הנער שלום מאורע שבלע את כולו. כל הלילה שישן הוא ואחיותיו בדירת אמו. לא יכול לעצום עין. כי דמיונו לא נסתלק מן המת. אף כי לא ראה בעיניו מה נעשה בו. ידוע ידע כי הורידוהו מן הספה והשכיבוהו על הרצפה על קנייקש אחדים ורגליו אל הדלת. כסוהו בכד שחור והעמידו גר דולק למראשותיו והשמש של הקליו יושב ושומר את הבר־מינן. פני המת הצהובים. החלקים והצוננים לא סרו לרגע מנגד עיניו. וכמה שעצם אותן בחוקה. כמה שהתהפך וכסה את ראשו בשמיכה הלוהטת. לא יכול לגרש את המראה המבעית. שרדפו בלי־חשך. התאומות דוקא ישנו שינה עמוקה ושקטה. ורק האם. שמע. התהפכה כל הלילה בלי אנוחה. וזה עוד הגביר את אימתו. הוא התפלל בלבו שהבוקר ימהר לבוא. ויהי אך האיר השחר. התלבש בנקוש שנים ויצא החוצה בלי נטילת ידיים. התהלך מעט בחצר הדוממה (בערב ניתן צו לא לעבוד היום בבית־המבשל. ושעריו היו מוגפים). הביט בכל רגע לצד דירת הזקנה. ששם נמצא המת. אחר יצא לרחוב. עמד באמצע הדרך והביט אם אין אכיו בא בדופנה. בטוח היה. כי בוא יבוא.

ובאמת בשעה שמונה בא רב הירצל בדופנתו המאובקת. הוא כבר ידע מה קרה. ובראותו את בנו עומד על אם הדרך ומחכה לו. עצר בעד הסוס ושאלו בדאגה לשלום האם.

— היא במטה — ענה הנער.

— בכתה?

— לא. שותקת.

שלום עלה מאחור על הדופנה והסוס נכנס לאטו ובתנועות ראש לתוך החצר. אותה שעה באו שני יהודים מחברה קדישא.